

Г.К. Конторчук,
кандидат філологічних наук, доцент;
Н.О. Павленко,
студентка
(Житомирський педуніверситет)

БІБЛІЙНІ АНТРОПОНІМИ У ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті з'ясовується місце і роль біблійних імен у творах Лесі Українки.

Звернення Лесі Українки до Біблії пояснюється насамперед тим, що Святе писмо – це невичерпне джерело "вічних" тем, ідей, мотивів, образів, знайомих широкому загалу у всьому світі (а письменниця, безумовно, свою власну творчість бачила в контексті світового літературного процесу): таким чином українська література долучалась безпосередньо до європейської, в якій використання біблійних сюжетів стало давньою традицією. Переважна більшість творів Лесі Українки християнського циклу – це драми, що стали новим явищем в українській літературі і театральній культурі та принесли письменниці славу драматурга-новатора. Леся Українка, звернувшись до "вічних" сюжетів, тем, мотивів та образів, закріплених у пам'яті багатьох поколінь і народів, концентрувала певні ідеї, представляючи їх у нетрадиційному для українського театру зрізі – не в соціально-побутовому, а у філософсько-ідеологічному. Злободенні сучасні теми втілювались у багатьох біблійних постажах (а також у відомих образах з грецької, давньоримської міфології, середньовічних легенд). Глибокий інтерес до історії християнства, до його витоків, особливо до особи Ісуса Христа, Леся Українка пояснювала прагненням самій відчувати "пахощі" древніх епох, прочитавши й осмисливши першоджерела, оскільки "на чужу інтерпретацію вона не могла і не хотіла покладатися" [1: 395]. У радянському літературознавстві та мовознавстві твори цієї тематики з відомих причин тлумачилися адекватно до авторського замислу не могли, а тому проблема інтерпретації їх змісту і форми залишається актуальною і досі.

Так, сучасні дослідники історії української літератури підкреслюють, що Лесі Українці належить особлива роль у трансформації наративності, сформованої в межах натуралізму і позитивізму, їй належить також критика засад народницького дискурсу. Це протистояння відбувається вже на рівні текстологічності мислення Лесі Українки, що виявляється насамперед у зверненні до відомих сюжетів [2: 233].

У такий спосіб письменниця розмикає автократний, лінійний (однотипний) наративний дискурс і вводить в українську літературу твори, в яких переважає мовна гра і свобода інтерпретації в обробках традиційних сюжетів (так відбулося розширення рецепційних горизонтів нашої літератури через введення в неї невластивих, незнайомих сюжетів (мотивів, образів), котрі завдяки Лесі Українці перетворилися у знакові, ціннісно орієнтовані) [3: 148].

Не менш важливим при осмисленні творів християнської тематики є і те, що письменниця оригінально інтерпретувала знані (знакові) традиційні сюжети, ламаючи стереотипи їх сприйняття. Це відбувалося через осучаснення їх онтолого-поведінкового коду, а також через заглиблення процесів націоналізації: видимий план ставав прихованим, Леся Українка сполучала пласти традиційних сюжетів і пласти національної дійсності, наративу і дискурсу на рівні підтекстовому, а також через прочитання традиційно аналізованих подій та характерів у плані національного світобачення і світорозуміння [3: 149].

Цікавим у цьому плані є простеження місця і значення у творах християнської тематики Лесі Українки біблійних власних назв (онімів), котрі найперше, на нашу думку, відбивають ступінь авторського осмислення та інтерпретації зображуваних подій і характерів.

Аналіз біблеїзмів, ужитих Лесею Українкою у творах "Вавилонський полон", "На руїнах", "У пуші", "Одержима", "В катакомбах", "На полі крові", "Йоганна, жінка Хусова", "Руфін і Прісцилла", "Самсон" та ін., показує, що вибрані вони автором осмислено і є одним з визначників змісту й ідейно-естетичного спрямування творів.

Більшу частину біблійних онімів складають біблійні антропоніми, центральне місце серед яких посідає ім'я Ісуса Христа. Ядро творів християнської тематики становлять ті тексти, в яких Ісус Христос виступає текстовим чи підтекстовим (частіше) персонажем (коли його постать дається у сприйнятті людей, котрі його знали ("Одержима", "На полі крові", "Йоганна, жінка Хусова"). Слово "Христос" грецькою мовою означає "Месія", тобто помазаний, присвячений на служіння. Ім'я Ісус походить від старосврейського Єшуа, що означає "Єгова спасє".

У вірші письменниці "Якби я знав, що їм нема рятунку..." знаходимо саме таку, можна сказати, первинну номінацію Ісуса Христа: "... з нащадками такими не може бути вже Єгова в спілці". Таку ж номінацію вжито у поемі "Самсон". Розглядаючи різні способи номінації особи Ісуса Христа у драмах Лесі Українки, Л. Пархонюк стверджує, що в аналізованих творах особа Спасителя виводиться або як художній персонаж, або як міфологема (з чітким акцентом на реальності історичної особи Ісуса). Тому у способах найменування особи Ісуса Христа відбувається, на думку дослідниці, з одного боку, ставлення інших героїв, їх сприйняття та оцінка Христа як непересічної особистості, з другого – особа Спасителя подається в історичному контексті, з третього – завдяки різним номінаціям Ісуса Христа можна виявити концептуально-естетичне осмислення Боголюдини, Бога-Сина у художній спадщині Лесі Українки [4: 118]. Крім того, за ними можна певною мірою судити про деякі особливості ідіостилю Лесі Українки.

Важливим при аналізі біблійних антропонімів (та імені Ісуса Христа зокрема) є те, що їх уживання зумовлено цілим комплексом причин – об'єктивних і суб'єктивних, мовних і позамовних, історико-культурологічних та індивідуально-авторських.

Так, з точки зору мови-мовлення використовувані в драмах номінації Ісуса Христа, зазначає Л. Пархонюк, як узуальні, так і okazіональні (зауважимо, що серед антропонімів авторські найменування відсутні), перебувають у відношеннях співвідносності, інакше кажучи, мово-мовленнєвої синонімії, а вибір імені залежить від того, який персонаж і за яких обставин вдається до найменування Ісуса (Христос, Бог, Господь Христос, Месія, Єгова, Син Божий, Його Син, Ісус із Назарету).

Виділяючи три структурні варіанти номінацій Ісуса Христа – лексичні, синтагматичні і фразові (однак це не тільки антропоніми), – Л. Пархонюк підкреслює, що різні найменування Ісуса Христа в художньому дискурсі Лесі Українки дво- або навіть трипланові: 1) це засіб характеристики, оцінки і сприйняття тим чи іншим персонажем (здебільшого художнім героєм, а не історичною особою) постаті Ісуса Христа у конкретно-історичному вимірі, тобто контексті епохи; 2) це засіб самохарактеристики і саморозкриття літературного героя (порівняти звертання одержимої Міріам до Ісуса як Месіє); 3) це один із потужних засобів концептуально-естетичного розв'язання того чи іншого замислу в кожній драматичній поемі і водночас один із показників етапу осмислення проблеми християнства і релігії в цілому та ряду дотичних до неї проблем самою авторкою – Лесею Українкою [4: 118].

Ім'я Марія (з давньоєврейської Маріам – піднесена або вищість, перевага) – це ім'я матері Ісуса Христа, котра народила сина від Духа Святого.

У вірші "Прокляття Рахілі. Апокриф" Леся Українка відтворює трагічні події, пов'язані з народженням Ісуса Христа:

З'явилося нове світло в світі,
У Віфлємі, в тихому селі,
І засвітилася у темному блакиті
Нова зоря, щоб і старі, й малі
Дорогу знали до свого Месії,
Малого сина вбогої Марії.

Поетеса возвеличує жінку-матір, котра "сина рятувала, свій скарб єдиний, скарб той світовий...". У Євангелії від Матфія розповідь про народження Ісуса дуже лаконічна. Десять біля 200 року з'явився апокриф "Книга про різдво Марії", де про неї розповідається багато такого, чого немає в Євангеліях. Марія, за апокрифом, за походженням з царського роду – з роду царя Давида. Марія була пізньою дитиною, і батьки присвятили її Богові. Тому вона з 3 до 12 років виховувалась у храмі, де дала обітницю довічної чистоти. Священики підшукали їй чоловіка, котрий поважав цю обітницю й опікувався дружиною. У домі Йосипа Марія пряла пурпурну пряжу для храмової завіси і в цей час одержала благу вість від ангела Господнього про майбутнє народження сина. Подальша доля Марії точно не з'ясована. Марія в усі часи була уособленням духовної чистоти, великої материнської любові, а для віруючих – порадицею і повірицею в усіх незгодах [5:150-151].

Часто зустрічається у творах Лесі Українки образ пророка Єремії, одного з чотирьох пророків, авторів групи книг, у яких розповідається про біди і нещастя, які богообраний народ пережив протягом ряду віків: "Носив ярмо залізне Єремія..." Про нього відомо, що він народився між 650 і 640 роками до н.е., походив з давнього роду жерців (один з його предків – первосвященик при царі Давиді) і був заможним землевласником. Судячи з його писань, він одержав у дитинстві добре виховання, знав літературу та історію свого народу.

Хоч народився Єремія в маленькому містечку недалеко від Єрусалима, та все життя прожив у Єрусалимі. Особливо запекло він воював з ідолопоклонством. За тридцять років свого активного життя Єремія зазнав багато переслідувань і навіть ризикував життям. Він став "людиною, яка сперечається і свариться зі всією землею", – так він писав про себе. Недоброзичливе ставлення до Єремії з боку священиків, пророків, вельмож і царя пояснювалося його політичними поглядами, які не влаштовували можновладців [5: 129].

Книга "Плач Єремії", яка складається з п'яти елегій, оплакує долю Єрусалима та Іудеї після вавилонського завоювання (дослідники сумніваються в авторстві Єремії, вважаючи, що вона написана значно пізніше і не одним, а кількома авторами).

У Лесі Українки є поезії з такими назвами: "Плач Єремії" та "Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі", в яких постає образ Єремії як образ біблійного пророка, що розкривав очі на моральне падіння вельмож і провіщав загибель Ізраїльського царства. В одному із творів поетеса проводить й досі актуальні паралелі:

Єрусалим мав свого Єремію,
що голосив серед поля;
чом же свого Єремії не має
наша зруйнована воля?

У драмі "У пуші" згадується ім'я менш відомого біблійного пророка Осії:

"Десятий розділ, перший вірш Осії..."

На особливу увагу заслуговує ім'я Давида ("Господи! Згадай твого раба Давида!"). Давид – історична, а не міфічна особа. Після смерті Саула та його синів він став царем Іудейської держави (в X ст. до н.е.). Про нього, юного пастуха, що був молодшим сином Ессея з Віфлєму (точніше, про його перемогу над філістимлянським велетнем Голіафом), розповідається у Першій книзі Царств. Саме на Давида вказав Бог як на майбутнього царя Ізраїлю, коли ще правив цар Саул. Давид старовіснійською означає "улюблений".

Голіаф, філістимлянський велетень, забитий Давидом, згадується у драмі "У пуші": "Ну, брате, ти тут набрався сили Голіафа...". Це ім'я деонімізувалося, стало синонімом слів "силач", "велетень".

Саул – це ім'я засновника Ізраїльсько-Іудейського царства. Йонатан – син Саула:

... Саул загинув,
плачем нещирим заридали струни

над смертю Йонатана і Саула
в руках Давида, що згубив їх.
Цареві Саулу Леся Українка присвятила однойменний твір (монолог):
"О! Не на щастя став Саул пророком...
Господь його карає вічним духом!"

Леся Українка використала рядки із "Книги Царств" як епіграф. У ряді цитат – суть конфлікту, який виник між Давидом та царем Саулом: Саул почав підозрювати Давида (напевне, в бажанні змістити його з царства) і одного разу цар ледве не вбив вірного раба свого. Монолог Саула – це його сповідь, котра більше схожа на самобичування, котра передає важкий психологічний стан людини, яка, тільки-но ледве не ставши вбивцею, усвідомлює і спокутує в такий спосіб свою вину. Зрозуміло, що у Лесі Українки образ Саула, сповнений емоцій, набуває додаткового символічного звучання.

Поема "Самсон" теж носить ім'я біблійного героя:

"То йде Самсон, веде могутні лави...
Йому назустріч
іде його хороша Даліла..."

Це перший твір Лесі Українки на біблійну тематику, який певним чином продовжив традицію використання Святого Письма як матеріалу для оригінальної творчості в українській літературі. Джерелом сюжету є Книга Суддів.

Самсон давньоєврейською означає "сонечко", він був наречений "назореем від утроби" (посвячений Богові) і спасителем Ізраїля від рук філістимлян. Самсон 20 років правив Ізраїлем як всенародно обраний суддя. Винною в гибелі Самсона була філістимлянка Даліла, в яку був закоханий Самсон. Її підкупила філістимлянська старшина, щоб вона, дізнавшись, у чому таємниця його величезної сили, допомогла вбити Самсона. У переносно-мистецькому значенні Самсон – велетень, але зранений, полонений і згублений. Даліла – підступна жінка.

Леся Українка запозичує ключові моменти біблійної оповіді: народження Самсона як Божого обранця, боротьба з філістимлянами, одруження його з Далілою, її зрада, смерть Самсона під руїнами храму, – але дещо змінює біблійну основу. Так, за Біблією, Даліла – персонаж виразно негативний. У поемі образ Самсона як борця за незалежність Іудеї відходить на другий план, натомість важливий, але другоплановий образ Даліли окреслюється виразніше. Зраду Даліли поетеса вмотивовує патріотичними почуттями:

– Прощай, Самсоне! – Крикнула зрадлива:
Ти думав, що для тебе я забуду
Родину? Ні! Ти гинеш, – дяка ця правдива
від мене за гибель мого люду!

Таким чином, Леся Українка ускладнила традиційний сюжет, виводячи на його тлі конфлікт переконань, інтересів, мотивацій, що стане характерним для її подальшої творчості.

Постать Іуди, відома чи не кожному, у творах Лесі Українки (у драмі "На полі крові" змальовано останні години його життя) виступає як вищий прояв зради – найбільшого соціально-політично-духовного лиха. Письменниця виключає будь-яку можливість виправдання зрадника, психологічно вмотивовуючи вчинок Іуди його утилітарно-власницьким мисленням (він продав Ісуса за 30 срібняків):

"... ти той Юда, що
вчителя продав..." ("На полі крові")

Іуда – один з дванадцяти учнів Ісуса Христа. Він був родом з Іудеї (друге ім'я – Іскаріот – розшифровують як "людина із Керіота", тобто з містечка в Іудеї), решта апостолів походили з Галілеї у Північній Палестині. В общині учнів Христа він відав спільними витратами і носив із собою "грошову скриньку" для пожертвувань. Але, як свідчить Євангеліє, не дуже чесно виконував свої обов'язки. На питання, чому учень Ісуса так різко змінив своє ставлення до вчителя, відповідають по-різному. Але зрозуміло, що будь-яке пояснення не може виправдати вчинок Іуди, ім'я якого в багатьох мовах стало загальною назвою (деонімізувалося) зі значенням "підступний, корисливий зрадник", "лицемір", "людина продажної душі" [5: 212-214].

У творах Лесі Українки зустрічаються імена учнів Ісуса (апостолів) – Петра і Павла (Савла): "Як від Христа Петро відступив..."; "Із Савла Бог Павла виявив..."

Апостолу Петру Євангелія приділяють чи не найбільше уваги. Петро – брат апостола Андрія – в дитинстві був названий Симоном. Перейменував його Ісус. Ім'я Петро по-грецьки означає "скеля", "камінь". У Євангелії від Матвія Ісус так говорить до Петра: "І кажу я тобі, що ти скеля, і на скелі оцій побудую я Церкву Свою, – і сили адові не переможуть її". Ці слова дали підставу образно називати католицьку церкву "Петрова скеля". З іменем Петра пов'язаний крилатий вислів із Біблії "Ти тричі відречешся від мене". Так сказав Ісус після Таємної вечері, бо Петро у відповідь на слова "розпорошайся вівці отари", коли його не стане, почав гаряче запевняти Ісуса у відданості: "Коли б мені навіть умерти з тобою, – я не відречуся від тебе!" [5: 173] Та незважаючи на ці всі обітниця, Петро таки відрікся від Ісуса. Його ім'я символізує людину, дружба якої не витримує важких випробувань. У драмі "У пуші" Леся Українка використовує таке порівняння:

Річард.
Та що ж я відступлю?
Не можу я від хисту відступитись.
Крістабель.
Та не зовсім ... а може, так на час.
Річард.

Як від Христа Петро?

Відступник Петро все ж був першим апостолом, кому з'явився Ісус після воскресіння. Бог простив Петрові відречення і дав йому пасторську владу над віруючими. Петро стає вчителем іудеїв, і (за апокрифами) його буде страчено за віру в Римі.

Апостола Павла ще звать "апостолом язичників", "апостолом поганців". Він не знав Ісуса, не належав до його дванадцяти учнів. Але церква прирівняла Павла до них, назвавши його "першопрестольним апостолом", і поставила його одразу ж після апостола Петра – за великі перед нею заслуги. Народився Павло в малоазійському місті Тарсі і був римським громадянином. Назвали його Савлом, на честь єврейського царя Саула. Навчаючись у Єрусалимі, він був гарячим прихильником Мойсеевого вчення і палав ненавистю до християн. Одного разу, коли Савл переслідував християн, по дорозі в Дамаск з ним сталася дивна пригода, після якої він осліп. У Дамаску, правда, відбулося чудесне зіллення, і Савл, охрестившись, став проповідником у християнській общині, апостолом Павлом (з латинської – малий). Крилатий вислів "перетворити Савла в Павла" стосується людини, яка різко змінює свої переконання, стаючи проповідником того, що раніше заперечувала чи засуджувала. Апостол Павло – автор 14 послань, які входять до Нового Заповіту. Більшість сучасних дослідників вважає переважну частину послань справді написаними Павлом, а самого Павла історичною особою. Тільки його біографію апокрифи зробили казковою [5: 180-183]. Леся Українка звертається до епізоду перетворення Савла в Павла у драмі "Руфін і Прісцилла":

Парвус.

Із Савла Бог Павла виявив,
То й над тобою (Руфіном) ще,
може, Бог колись покаже чудо.

Антропонім Ірод Леся Українка вживає у такому контексті:

"Шука месію Ірод в Палестині,
і ллється кров, як навесні вода..."

("Прокляття Рахилі. Апокриф.")

Ісус народився у Віфлеємі Іудейським за днів царя Ірода. Коли Ірод дізнався про це, він наказав убити всіх дітей до двох років у Віфлеємі й околицях. З тих часів ім'я Ірод деонімізувалося і стало синонімом до слів "мучитель", "тиран".

Імена Рахилі, Елогіма та Серафима теж пов'язані з епізодом народження Ісуса:

І давня Рахіль із гроба підвелась,
по дітях страчених вона ридає,...
марою білою до трупів припадає,
прокляття, скарги, мов пожежі дим,
знялись до неба. Вчув їх Елогім
і посланця свого послав він до Рахилі.
Із неба злинув Серафим зорею...

("Прокляття Рахилі. Апокриф.")

Біблійна Рахіль – праматір іудейського народу – називає бога різними іменами, вживаними у ветхозавітній міфології: "Ягве, страшний Ягве! Таємний Елогім! Адонаї-Шаддаї, грізний Боже!" – і закликає його помститися за безневинну кров дітей, убитих за наказом Ірода. Серафим – ангел, посланий Богом (Елогімом) втішити Рахіль. Та, за версією Лесі Українки, Рахіль прокляла новонародженого Ісуса, звертаючись до Марії: "... та прийде та година, даремно згине так твоя дитина, як сі мої нащадки. Кров за кров!"

Імена Ананія та Сапфіри, вжиті у драмі "У пущі" ("Господь ті скарає, як Сапфіру, Ананієву жінку нечестиву...") – це, за євангельською легендою, імена християн, які приховали від християнської громади частину свого майна. За це Бог покарав їх наглою смертю.

Антропонім Потіфар (драма "У пущі": "Чого ж ти втік від неї, як від жінки Потіфара?") належить єгипетському вельможі; дружина його, за біблійною легендою, хотіла спокусити Йосифа Прекрасного, який утік від спокуси.

Імена Марти і Марії, згадувані у драмі "У пущі", належать (розповідається в Євангелії) сестрам, різним за вдачею: перша – практична, що дбала про матеріальні блага, а друга, натхненно-споглядальна, дбала про блага духовні: "Річард. Та дуже просто: що Марта дбала про потреби часу, Марія ж прагнула того, що вічне." Вислів "Марта (Марфа) і Марія" став крилатим – так кажуть, коли йдеться про когось, хто дбає про звичні, повсякденні потреби, а інший – про духовні.

Згадане у драмі "На полі крові" ім'я Лазаря ("... та й знов до Лазаря свого вернувся..."), за євангельською легендою, мав воскресений із мертвих Ісусом Христом житель містечка Віфанія поблизу Єрусалима (він був братом Марти і Марії).

Ужиті Лесею Українкою у драмі "У пущі" оніми Веселііл та Еліав, за біблійною легендою, – це умілі майстри предметів релігійного культу: "Годвінсон. За всі віки було лиш два майстри, що з Божого шляху не ухилились: Веселііл і Еліав, що в храмі єрусалимським працювали..."

Одне з найбільш відомих біблійних імен – Каїн:

"Годвінсон. ... решта ж все Каїнове кодро; все нащадок Сідона й Тіра. Їх ярмом залізним скромити треба! Хто митці найперші? Юбаль і Тубаль – Каїн. Хто їм батько?"

Метью Фільдінг. Та вже ж що Каїн, хто ж зього не знає?"

За біблійною легендою, Каїн убив свого брата Авеля (вони були дітьми Адама і Єви), запламувавши цим своє потомство, до якого причислялися всі жителі Сідона і Тіра – великих міст, торгівельних і політичних центрів Фінікії. Юбаль і Тубаль-Каїн – потомки Каїна.

Ім'я Каїна в українській мові деонімізувалося і вживається зі значенням "злочинець", "вбивця", "виродок" (часом як лайливе слово). За вбивство брата Господь, за Біблією, покарав Каїна безсмертям: нехай живе і мучиться. Доля Каїна тлумачиться тільки в легендах [5: 26-28].

Ім'я Авраама ("Я вас прошу, як Авраам просив за нечестиве місто"), яке зустрічаємо у драмі "У пущі", – це ім'я родоначальника євреїв. Коли Бог, за біблійною легендою, вирішив знищити міста Содом і Гоморру, жителі котрих відзначалися розбещеністю, Авраам, великий праведник, заступився за жителів Содома, бо там жив його племінник Лот – людина віруюча, праведна і безгрішна. Бог сказав, що не знищить міста, якщо там знайдеться хоча б десять праведників. Та, крім Лота, таких не виявилось, і місто було зруйноване.

Ім'я Мойсей ("витягнений", бо, за легендою, фараонова дочка витягла його з води, де його ховала мати від смерті: фараон, щоб послабити народ ізраїльський, наказав убивати хлопчиків) пов'язується із визволенням давніх євреїв із єгипетського полону. Це ім'я віддавна стало крилатим, деонімізувалося і вживається у значенні "пророк", "визволитель", "чудодій", "провідник". Драма "У пущі" ("Чи довго ще терпіти ви будете гидоту слова і діла? Чого ждете? Що Мойсей зробив з кумиром золотим?") пов'язує його ім'я з подією, описаною у Другій книзі Мойсеевій (Вихід): за відсутності Мойсея іудеї, керовані Аароном, зібрали золото, відлили з нього золоте теля і принесли йому жертву. Мойсей, дізнавшись від розгніваного Бога про те, що він хоче знищити невдячний народ, ублагав його не робити цього. А сам повернувся у табір, побив скрижалі із Божими заповідями, спалив золоте теля і примусив іудеїв випити попіл з водою. Після того було підписано "заповіт" – угоду з Богом на 12-ти жертвних каменях. Мойсей прожив довге життя – 120 років. У пустелі протягом 40 років він писав свої книги. Їх п'ять, вони увійшли до складу Біблії. При їх написанні Мойсеєм керував Бог.

В одній із поезій Лесі Українки зустрічається ім'я Магдалини:

То, може, станеться і друге диво
Євангельське? Прийду, як Магдалина,
Тобі віддати останню послугу,
І саме в ту хвилину, як у тузі,
Я буду гірко плакати, що навіки
Тебе втратила...

Марія Магдалина (Марія з Магдали), за словами Євангелія від Луки, – це грішниця, що, дізнавшись про присутність Ісуса у фарисеевім домі, "алябастрову пляшечку мира принесла і, припавши до ніг його ззаду, плачучи, почала обливати Йому ноги і волоссям своїм витирала, ноги Йому цілувала та миром мастила..." (Лука, 7:37-38). Ісус простив їй гріхи, а також оздоровив її. Вона першою побачила воскреслого Ісуса, і їй випала доля повідомити апостолів про його воскресіння. Очевидно, що, говорячи про "друге диво євангельське", Леся Українка мала на увазі саме воскресіння Ісуса (у вірші йдеться про особисту трагедію поетеси, котра втратила кохану людину, Сергія Мержинського). Ім'я Марії Магдалини стало крилатим – так називають жінок легкої поведінки, які повернулися (або й не повернулися) на шлях чесного життя [5: 252-253].

У вірші "Я бачила, як ти хилився додолу, пригнічений своїм важким хрестом..." із циклу творів, присвячених пам'яті Сергія Мержинського, Леся Українка звертається до біблійного образу Вероніки, вочевидь, сподвижниці Ісуса:

Колись отак, – розказує легенда, –
хустиною святая Вероніка
зібрать хотіла сльози й піт Христа.
Та на хустині замість поту й сліз
зостався образ у вінці терновім
того, хто впав знебулий під хрестом.
О, кожний раз, як я збирала сльози
твої, мій друже, на папір біленький,
я бачила те чудо Вероніки.

Чудо Вероніки – це нерукотворний Спас, велика релігійна святиня.

Ім'я Пілат (Понтій Пілат) давно стало загальною назвою людини нещирої, котра своєю бездіяльністю свідомо сприяє злочинові, жорстокого лицеміра. У драмі "Адвокат Мартіан" Леся Українка вживає це слово саме з такою семантикою:

Адент. Господь тебе не пустить в царство Боже! Будь проклятий! Пілат!

У Євангеліях про Понтія Пілата – історичну особу, римського прокуратора в Палестині, – говориться дуже мало. Це ім'я супроводить розповідь про суд над Ісусом і його смерть через розп'яття. Пілат, знаючи, що Ісус ні в чому не винен, піддався волі натовпу і видав Ісуса, "збичувавши, щоб розп'ятий був" (Марк, 15:12-15) [5: 219].

Роль біблійних антропонімів, уживаних Лесею Українкою (переважна більшість із них – екзотизми), залежить від жанру твору і пов'язана найчастіше із запозиченням традиційного сюжету чи мотиву.

Використовуючи біблійних персонажів як дійових осіб історичних драм, поем, поезій або переспівів апокрифів, письменниця більш достовірно і точно відтворює зображувані події, виразніше окреслює національний колорит країни, з якими співвідносяться ті чи інші власні імена.

Частина антропонімів – це епізодичні вкраплення у контекст твору, що служать засобом емоційної та експресивної характеристики окремих героїв (Магдалина, Ірод, Мойсей, Іуда, Пілат та ін.), оскільки більшість біблійних онімів відома масовому загалу (зокрема та, що стала крилатими словами або деонімізувалася) і несе в собі додаткові оцінні (асоціативні) значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Леся Українка. Збір. творів у 12 томах. – Т. 12. – К.: Наукова думка, 1979. – 352 с.
2. Гундорова Т. Про Явлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Львів: Літопис, 1997. – 300 с.
3. Шевчук М.В. Аспекти інтерпретації біблійного сюжету в поемі Лесі Українки "Самсон" // Вісник Житом. педагог. ун-ту. – 2001. – №7.
4. Пархонюк Л.М. Способи номінації особи у драматичних творах Лесі Українки (Спроба дискурсивного підходу) // Вісник Житом. педагог. ун-ту. – 2001. – №7.
5. Коваль А.П. Спочатку було слово. Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. – К.: Либідь, 2001. – 312 с.

Матеріал надійшов до редакції 10.11.2002 р.

Конторчук А.К., Павленко Н.А. Библийские антропонимы в произведениях Леси Украинки.

В статье раскрывается место и роль библейских имен в произведениях Леси Украинки.

Kontorchuk G.K., Pavlenko N.O. Biblical Anthroponyms in Lesya Ukrainka's Literary Works.

The article highlights the stylistic filling of the biblical anthroponyms in Lesya Ukrainka's literary works.